

Boranićeva pravopisna rješenja prije i nakon Pravopisnoga uputstva

Dominković, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:343607>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-11**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Katarina Dominković

Boranićeva pravopisna rješenja prije i nakon

Pravopisnoga uputstva

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Jadranka Mlikota

Osijek, 2015.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ŽIVOTOPIS DRAGUTINA BORANIĆA.....	2
3. HRVATSKA PRAVOPISNA NORMA OD BROZOVA HRVATSKOGA PRAVOPISA DO BORANIĆEVA PRAVOPISA HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA (1923.).....	3
4. PRAVOPISNO UPUTSTVO ZA SVE OSNOVNE, SREDNJE I STRUČNE ŠKOLE KRALJEVINE S.H.S.	4
5. USPOREDBA BORANIĆEVA PRAVOPISA HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA PRIJE I NAKON PRAVOPISNOGA UPUTSTVA ZA SVE OSNOVNE, SREDNJE I STRUČNE ŠKOLE KRALJEVINE S.H.S.	5
5. 1. Pisanje velikih i malih početnih slova	5
5. 2. Rastavljeno i sastavljeno pisanje riječi	7
5. 3. Pisanje stranih riječi.....	9
5. 4. Razgodci i pravopisni znakovi	11
5. 5. Kratice	13
5. 6. Pisanje futura I.....	13
5. 7. Ostale promjene	14
6. ZAKLJUČAK	17
Literatura	18

Sažetak

U ovom radu na samom početku bit će riječ o hrvatskoj pravopisnoj normi od Brozova Hrvatskoga pravopisa iz 1893. do Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika iz 1923. Glavni je zadatak rada usporedba dvaju izdanja Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika Dragutina Boranića, iz 1923. izdanog prije donošenja Pravopisnoga uputstva za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S. i izdanja iz 1930., te će biti izdvojene promjene koje Boranić uvodi u svojem Pravopisu 1930. u skladu s pravilima Pravopisnoga uputstva, ali i odstupanja od pravila koja ono nalaže. Također u ovom će radu biti istaknuto i nametanje srpskoga jezika i neravnopravnost u izjednačavanju hrvatskoga i srpskoga jezika.

Ključne riječi: pravopisna norma, Dragutin Boranić, Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, Pravopisno uputstvo, pravopisna rješenja

1. UVOD

Od svojih početaka pa do danas česte su promjene pravopisnih normi i mnoga razdoblja pravopisnog djelovanja u Hrvatskoj obilježena su burnim promjenama. Nakon što je „19. stoljeće u Hrvatskoj snažno obilježeno (orto)grafijskom djelatnošću“ (Badurina, 2006: 145) i u prvoj polovici 20. stoljeća nastavit će se s burnom pravopisnom djelatnošću. Pravopisnom se djelatnošću u tom vremenu bavio i Dragutin Boranić koji je nastavio tradiciju pravopisne norme Ivana Broza. O Boranićevim pravopisima iz 1923. te 1930., koji je usklađen s Pravopisnim uputstvom za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S.¹ bit će riječ u ovom radu. Uputstvo je trebalo izjednačiti dva ravnopravna jezika, hrvatski i srpski, te su se pravila donesena Uputstvom trebala primijeniti na sve škole Kraljevine S.H.S. U ovom radu usporedit ću drugo izdanje Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika iz 1923. izdanog prije donošenja Uputstva te rješenja koja Boranić donosi u petom izdanju svojega Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika² 1930. nakon obavezne primjene pravila koja donosi Uputstvo. Istaknut ću i u kojoj je mjeri izjednačavanje dvaju jezika u Uputstvu bilo ravnopravno.

¹ Dalje u radu, osim u naslovima poglavlja, naslov Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S. kratim u Uputstvo.

² Dalje u radu, osim u naslovima poglavlja, naslov Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika kratim u Pravopis.

2. ŽIVOTOPIS DRAGUTINA BORANIĆA

Hrvatski jezikoslovac, sveučilišni profesor i akademik Dragutin Boranić rođen je u Kraju Donjem kod Marije Gorice u Hrvatskom zagorju 19. prosinca 1870. godine. Osnovnu je školu završio u rodnom mjestu, a gimnaziju i Filozofski fakultet (hrvatsku i slavensku filologiju) u Zagrebu. Bio je srednjoškolskim profesorom u Osijeku, Vinkovcima te Zagrebu. 1899. doktorirao je temom O refleksivnim glagolima u hrvatskom jeziku. Od 1905. počeo je raditi na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bio je najprije dopisnim, a poslije i pravim članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a od 1926. do 1941. obnašao je službu tajnika Akademijina razreda za književnost. 1935. izabran je za dopisnog člana Slovanského ústavu u Pragu. Osim jezikoslovnih radova, pisao je i književnost te objavljivao svoje radove u brojnim književnim časopisima (Smilje, Bršljan, Prosvjeta i dr.).

Boranić je nakon Brozove smrti 1893. preradio i dopunio njegov Hrvatski pravopis te ga objavio pod zajedničkim imenom u četiri izdanja (3. izd. 1904; 4. izd. 1906; 5. izd. 1911; 6. izd. 1915). 1921. objavljuje pod svojim imenom i naslovom Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika. Boranić se nije udaljio od Brozova fonološkog pravopisa temeljena na načelima Vuka Karadžića, Đure Daničića i Tome Maretića. Uslijedila su izdanja tog Pravopisa 1923., 1926. te 1928., a nakon donošenja Uputstva 1930. izdao je Pravopis usklađen s Uputstvom, a 1934. i 1937. promijenio je i naziv pravopisa iz Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika u Pravopis hrvatskosrpskoga jezika. 1951. njegov je Pravopis doživio deseto izdanje. Za njegov Pravopis Hraste kaže: „Iako taj »Pravopis« danas ne zadovoljava sve potrebe kulturnih radnika u Hrvatskoj, činjenica je, da su sve žive generacije naučile pravilno pisati našim književnim jezikom baš po njegovu Pravopisu.“ (Hraste, 1955: 2).

Boranić je deset godina bio članom Povjerenstva za nazivlje mjesta u hrvatskoj i Slavoniji, bio je članom Komisije za znanstvenu terminologiju i nomenklaturu, kontrolirao je rad na Akademijinu Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika te je skupljao etnografsku i folklornu građu. Iako je najpoznatiji po brojnim izdanjima svojega pravopisa, značajniji njegovi jezikoslovni radovi su Onomatopejske riječi za životinje u slavenskim jezicima objavljen u Radu JA te je rad tiskan u

Daničićevu zborniku 1925. Vukov i Daničićev prijevod biblijskih citata. Boranić je preminuo 1. rujna 1955. godine u Zagrebu.³

3. HRVATSKA PRAVOPISNA NORMA OD BROZOVA HRVATSKOGA PRAVOPISA DO BORANIĆEVA PRAVOPISA HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA (1923.)

Prvim hrvatskim službenim pravopisom smatra se Hrvatski pravopis Ivana Broza koji je nastao 1892. godine te je doživio drugo, popravljeno i neznatno dopunjeno izdanje već 1893. Fonološki (»fonetski«) pravopis izrađen je po narudžbi vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu te je Tomo Maretić 21. prosinca 1983. kao unionistički zastupnik pokušao poreći da je Hrvatski pravopis nastao kao posljedica političkih utjecaja. Ta je promjena (fonološki umjesto tradicionalnoga pravopisa) bila najkrupnija koju su vukovci proveli, ali Broz je, kao umjereni vukovac, u svoj Hrvatski pravopis unio previše hrvatskih karakteristika što je rezultiralo političkim nastojanjima 1928. i 1954. za uklanjanjem razlika da bi došli do jedinstvenog, zajedničkog pravopisa (Samardžija, 2004: 118 – 119).

Iako su dva izdanja njegova fonološkog Hrvatskog pravopisa nastala u posljednjem desetljeću devetnaestoga stoljeća, temelji koje je postavio bit će važni u izgradnji pravopisne norme dvadesetoga stoljeća sve do početka šezdesetih godina zahvaljujući djelatnosti Dragutina Boranića koji je uz dopune i prerade Brozova Hrvatskoga pravopisa u deset izdanja obilježio prvu polovicu dvadesetog stoljeća (Badurina, 2006: 147). Nakon Brozove smrti Boranić je kao 34-godišnjak 1904. godine priredio „treće prerađeno izdanje“ Brozova Hrvatskoga pravopisa. Nakon toga je uslijedilo „četvrto izmijenjeno izdanje“ Brozova Hrvatskoga pravopisa 1905. te nakon toga 1911. i 1915. godine peto i šesto izdanje.

Boranić je 1921. godine priredio pravopisni priručnik koji je naslovio Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika te je u predgovoru prvoga izdanja naveo kako je građa Pravopisa preuzeta iz šestoga izdanja Hrvatskoga pravopisa iz 1915. godine i osnova koje je postavio Ivan Broz, kao i to da nasljeđuje načela Vuka Karadžića i Đure Daničića (Samardžija, 2001: 475 – 493). Moguš smatra da je Boranićev Pravopis bio početak pravopisne ekavizacije te navodi primjere Brozova

³ Svi su biografski podatci o Dragutinu Boraniću preuzeti iz: Hraste, Mate. 1955. Dragutin Boranić. Jezik, god. IV, broj 1. Zagreb i <http://www.matica.hr/knjige/autor/446/> 27.11.2014. 21.31h

ogrjeva koji Boranić mijenja u *ogrev* ili Brozove *pogrješke* koju Boranić zamjenjuje *pogreškom*, a kao udar na taj Pravopis Milovan Gavazzi je 1921. izdao knjižicu Pravopisni rječnik s pravopisnim pravilima koja nije imala velik utjecaj, ali se već tada suprotstavila Boranićevim promjenama pa Gavazzi navodi primjere poput *grješnik*, *ogrjev*, *ne ću* i sl. (Moguš, 2002: 40). Nakon dvije godine, 1923., Boranić je objavio drugo izdanje svojega Pravopisa uz neznatne promjene, i to je jedan od Pravopisa koje ćemo uspoređivati u ovome radu.

4. PRAVOPISNO UPUTSTVO ZA SVE OSNOVNE, SREDNJE I STRUČNE ŠKOLE KRALJEVINE S.H.S.

Vidovdanskim ustavom u lipnju 1921. službenim jezikom Kraljevine S.H.S. proglašen je srpsko-hrvatsko-slovenački te su ukinute sve jezične barijere među narodima, a podjelom zemlje na oblasti u travnju 1922. došlo je do nejasnoća u kojem bi se području trebao govoriti koji jezik. Da bi se izbjegli „međuplemenski“ nesporazumi (Samardžija, 2012: 146), Ministarstvo prosvjete zadužilo je Aleksandra Belića da pripremi osnovu za dogovoreni izjednačeni pravopis koji bi se primjenjivao na svim područjima Kraljevine. Tadašnji ministar prosvjete Miloš Miša Trifunović 16. lipnja 1926. godine imenovao je Komisiju za izjednačavanje pravopisa i terminologije od sedam članova među kojima su bila tri hrvatska filologa Tomo Maretić, Milan Rešetar (pred kraj rada Komisije mijenja ga Stjepan Ivšić) i Dragutin Boranić (Samardžija, 2012: 146).

Premda su u Komisiji sudjelovala tri hrvatska filologa, Gruber je na samom početku upozoravao da su dvojica priklonjena srpskom stajalištu: „Stoga je opravdana bojazan, da će dr. Milan Rešetar i dr. T. Maretić u spornim pitanjima, u kojima se već unapred mora računati na intransigentnost srpskih članova povjerenstva, vjerovatno pristati uz njihovu ideologiju i tako njihovo naučeno stajalište svojim glasovima privesti do pobjede.“ (Samardžija, 2012: 148). Njegova sumnja bila je opravdana jer je Uputstvo, koje je potpisao tadašnji ministar Božidar Maksimović (Božo Kundak) 15. lipnja 1929., bilo sve samo ne ravnopravno izjednačeno s hrvatskim i srpskim jezikom, nego je u većini slučajeva bilo priklonjeno srpskoj jezičnoj normi. Objavljeno je u Prosvetnom glasniku u kolovozu neposredno prije početka školske 1929/30., a hrvatska se javnost tek nakon te objave suočila u tri izdanja latinicom i hrvatskim jezikom s onim što im je Uputstvom nametnuto.

Prvo pravilo Uputstva odnosi se na pismo kojim bi se trebali služiti: „U srpskohrvatskom književnom jeziku obe su azbuke, ćirilica i latinica, ravnopravne. Latinica će se upotrebljavati

onako kako se i dosada po školama u zapadnijim krajevima našeg naroda upotrebljavala; a ćirilica onako kako ju je Vuk uredio.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 748). Već samo pismo (ćirilica) i jezik (srpski), kojim je Uputstvo pisano daje jasne naznake o kakvoj je „ravnopravnosti“ u izjednačavanju pisma i jezika riječ. Bašić-Kosić navodi da je Uputstvo bilo „temeljni dokument jugoslavenske jezične unitarističke politike.“ (Bašić-Kosić, 2006: 327). S obzirom na pravopisne promjene koje su uslijedile nakon pravila donesenih Uputstvom ova tvrdnja je u potpunosti točna, jer je to bio temelj nametanja srpske pravopisne norme i srpskoga pisma i jezika na prostor Hrvatske, koja će se nastaviti kroz gotovo cijelo 20. stoljeće.

Boranićev Pravopis iz 1930. godine usklađen s pravilima Uputstva u Hrvatskoj nije prihvaćen sa zadovoljstvom te su ga prihvatile samo škole, novine i uredi, dok ga hrvatski književnici uglavnom nisu prihvaćali te se Boranić propašću diktatorske vlasti i uspostavom Banovine Hrvatske vratio načelima svojega Pravopisa iz 1928. godine prije donošenja Uputstva (Jonke, 1971: 206). U nastavku rada bit će prikazan utjecaj Uputstva na Boranićev Pravopis te promjene koje je uveo u izdanju iz 1930. slijedeći pravila donesena Uputstvom.

5. USPOREDBA BORANIĆEVA PRAVOPISA HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA PRIJE I NAKON PRAVOPISNOGA UPUTSTVA ZA SVE OSNOVNE, SREDNJE I STRUČNE ŠKOLE KRALJEVINE S.H.S.

Usporedbom Boranićeva Pravopisa iz 1923. te izdanja Pravopisa iz 1930. nakon donošenja Uputstva u nastavku rada izdvojit ću promjene koje su uslijedile i koja je pravila Uputstva Boranić prihvatio i primijenio u Pravopisu iz 1930., a koja nije.

5. 1. Pisanje velikih i malih početnih slova

U Uputstvu su donesena pravila o pisanju velikih i malih početnih slova te se već u pravilu o pisanju geografskih naziva može uočiti promjena u Boranićevom Pravopisu iz 1930. zbog primjene pravila zadanih Uputstvom. „Geografska imena, bilo od jednog dela bilo od više delova, pišu se velikim početnim slovom svih samostalnih ili polusamostalnih delova svojih. Pridevi od takvih imena pišu se malim početnim slovom. Balkansko Poluostrvo, Šar- Planina, šar-planinski, Beograd, beogradski, Dugo Selo, dugoseoski.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 749).

Tablica 1 Primjeri geografskih imena u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
geografička narodna imena	geografska narodna imena
Križ-polje	Križ-Polje
Ivan-planina	Šar-Planina
Fruška gora	Fruška Gora
Crno more	Jadransko More

Iz primjera u tablici 1 možemo vidjeti da je Boranić prihvatio pravilo iz Uputstva o pisanju geografskih naziva. Kao što se može vidjeti u tablici 1, 1923. u Pravopisu je naziv bio *geografička narodna imena*, a 1930. naziva ih *geografskim*, kao što je i u Uputstvu navedeno. Osim toga primijenio je i pravilo o pisanju velikim početnim slovima svih dijelova višičlanih geografskih naziva pa u Pravopisu iz 1923. imamo primjere *Križ-polje*, *Ivan-planina*, *Fruška gora* i *Crno more*, dok je u Pravopisu iz 1930. u skladu s pravilom Uputstva sva višičlana geografska imena pisao velikim slovima pa navodi kao primjer *Križ-Polje*, *Šar-Planinu*, *Frušku Goru* i *Jadransko More*.

U Uputstvu je također navedeno pravilo: „Imena lica, naroda i imena uopšte pišu se velikim početnim slovima: Sima Milutinović, Petar Petrović Njegoš, Hajduk-Veljko, Kraljević Marko, Jovan Đak. Kada se uz ime navodi i zanimanje, titula i sl. onda se ti nazivi, ako ne ulaze u ime, pišu malim slovom: Smail-aga, kralj Milutin i sl.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 748).

U oba izdanja Boranićevih pravopisa ovakvo je pravilo, ali razlika je u tome što u Pravopisu iz 1923. ne rabi naziv *lica* i *lična imena*, dok taj naziv dodaje Pravopisu izdanom nakon Uputstva. Također 1930. dodaje primjere srpskih junaka kao što je navedeno u Uputstvu. Jedina je razlika u tim primjerima *Hajduk Veljko*, jer taj je primjer u Uputstvu napisan sa spojnicom (*Hajduk-Veljko*).

U Uputstvu je navedeno i pravilo o pisanju naziva ustanova kada se višičlani naziv skraćuje u jednu riječ: „Kada se nazivi skraćuju u jednu reč, onda se ta reč piše početnim slovom: Opština mesto Opština beogradska, Akademija mesto Srpska kraljevska akademija.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 749). U Boranićevom Pravopisu iz 1923. godine tog pravila uopće nema, ali ga 1930. dodaje: „Ako koji dio sastavljenice služi mjesto cijelog naziva, piše se velikim slovom:

Akademija (misli se na pr. Jugoslavenska akademija), Ministarstvo (misli se na pr. Ministarstvo prosvjete).“ (Boranić, 1930: 39).

5. 2. Rastavljeno i sastavljeno pisanje riječi

U Uputstvu stoji: „Kada se u složenim rečima jednim delom određuje drugi, tada se oba dela pišu zajedno: severoistočni, srpskohrvatski, južnoslovenski, mrkožuti, mnogopoštovani. Ovde treba staviti i pridev hrvatskosrpski ili srpskohrvatski.“ te pravilo: „Kada u složenim rečima sastavni delovi znače zasebne predmete, između njih se stvara vezica: srpsko-turski rat; francusko-srpski rečnik, crno-žuta zastava (sa naporednim bojama crnom i žutom) i sl.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 752).

Tablica 2 Rastavljeno i sastavljeno pisanje u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
mngo poštovani	mnogopoštovani
tamno modar	tamnomodar
crnožut	crno-žut

Boranić u Pravopisu iz 1923. posebno napominje kako ne valja pisati *mnogopoštovani*, *tamnomodar*, *veleučeni*, *crno-žut*, ali nakon pravila o pisanju tih pridjeva donesenih Uputstvom, priklonio se njihovom pravilu kao što je činio u većini slučajeva. Unatoč tome što je nekoliko godina ranije strogo upozoravao i isticao u Pravopisu što je pogrešno pisati, pogazio je vlastita pravopisna rješenja i prilagodio ih onim donesenim Uputstvom 1929.

U Uputstvu je izneseno i pravilo o pisanju čestice *god*: „God ima dva značenja i dvojaku upotrebu: ‚distributivno‘ značenje, sa odvojenim pisanjem god (koje ima tada i svoj zasebni akcentat): ko god zna, neka kaže, i neodređeno značenje, sa sastavljenim pisanjem sa rečju kojoj daje takvo značenje: kadgod, kogod i sl. (tada god nema zasebnog akcenta: Ako kogod zna; neka reče)“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 752).

Tablica 3 Primjeri pisanja čestice *god* u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
Gdjegod kokot popjeva, ondje svašta ima.	Gdje god kokot popjeva, ondje svašta ima.
Kadgod hoćete, možete siromasima dobro učiniti.	Kad god hoćete, možete siromasima dobro učiniti.
Tkogod što radi, preda nj pada.	Ko god što radi, preda nj pada.
Štogod jedeš, drobi, što nosiš prti.	Što god jedeš, drobi, što nosiš prti.

Boranić je primijenio pravilo o pisanju *god* s distributivnim značenjem kako je zadano u Uputstvu. 1923. navodi pisanje *god* sastavljeno, dok 1930. navodi dvojako značenje *god* kao što je zadano u Uputstvu te navodi i primjere u kojima možemo uočiti da je došlo do još jedne promjene utjecajem Uputstva. Boranić je 1923. pisao *tkogod*, a 1930. mijenja u *ko god*. Osim tog primjera vidljiva je promjena u Pravopisu i na primjerima *netko*, *nešto*, *nitko*, *itko*, *svatko*, kako navodi u Pravopisu 1923., a te zamjenice 1930. Boranić piše *neko*, *nešta*, *nešta*, *niko*, *iko*, *svako*, jer je u Uputstvu tako zadano: „Mesto starijih oblika *tko*, *svatko*, *netko* u savremenoj su navećoj upotrebi: *ko* *svako*, *neko* i sl.; zato će se njima i dati prednost: *ko* (*tko*), *svako* (*svatko*), *neko* (*netko*) i sl.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 761).

Pravilo o pisanju niječnog oblika prezenta glagola *htjeti* Boranić je također primijenio u svojem Pravopisu iz 1930. U Uputstvu je zadano pravilo: „Odrečno hoću treba pisati kao jednu reč, dakle, *neću*, *nećeš*, *neće*, itd. onako kao što se piše odrečno *jesam* i *imam*: *nisam*, *nemam*.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 752). 1923. Boranić piše *ne ću* odvojeno, a kao što je već rečeno, 1930. prihvaća pravilo Uputstva i zagovara pisanje *neću* sastavljeno. Isto tako 1923. Boranić objašnjava u Pravopisu pisanje *dopodne* i *popodne* onda kada označava polovinu dana te pisanje *do podne* i *po podne* onda kada se odnosi na nešto do 12 sati (Vlak dolazi u 11 sati do podne). U Uputstvu je pravilo: „Kada uz podne stoji predlog, on se piše odvojeno: *oko podne*, *u podne*, *pre podne*, *posle podne*. To biva i u onim slučajevima kada počinju dobivati takvi izrazi imeničko značenje: *celo pre podne*, *svako po podne*.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 753). To pravilo Uputstva samo je jedno u nizu pravila koja Boranić primjenjuje u svojem Pravopisu iz 1930. te navodi samo oblik razdvojenog pisanja *do podne* i *po podne*.

U Uputstvu je također jedno pravilo koje Boranić nije promijenio u svojem Pravopisu iz 1930. Pravilo Uputstva glasi: „Svezu eda treba pisati kao jednu reč.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 752). U oba pravopisa glasi isto pravilo da se sveza *eda* piše odvojeno, i to je jedan od rijetkih primjera u kojima Boranić nije podlegao pravilima Uputstva.

5. 3. Pisanje stranih riječi

„Tuđe reči koje književnici pozajmljuju pišu se onako kako se u jeziku od kojega se pozajmljuju izgovaraju. Ako naš jezik nema slova i glasova kojima bi se transkribovali glasovi i slova drugih jezika, oni će se obeležiti najbližim glasovima našeg jezika.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 768).

Za tuđe glasove kojih nema u našem jeziku uzimaju najsličniji u našem pa u oba pravopisa Boranić navodi: fr. *refrain- refren*, rus. *poryv- poriv*, fr. *affeire- afera*, lat. *passivum- pasiv*, fr. *perron- peron*. Imenice ž. r. na *e* prelaze u *a* kao u: *buste- bista*, *rosette- rozeta*, *affaire-afera*. Kako je u Pravopisu iz 1923. ovo pravilo već bilo zastupljeno, nije bilo potrebe za promjenama kako bi se uskladilo s Uputstvom, ali pravilo pisanja osobnih imena i naziva naseljenih mjesta doživjelo je promjenu u Pravopisu iz 1930.

„I lična imena, prezimena i geografska imena, bila ona slovenska ili neslovenska, treba pisati fonetski, tj. onako kako se izgovaraju u dotičnom jeziku. Kada izgovor njihov znatno odstupa od izvornog pisanja ili kada je njihov način pisanja reči, potrebno je da se pored fonetski obeleženog naziva stavi i izvorni u zagradi ili obrnuto.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 769).

Tablica 4 Pisanje stranih imena, prezimena i geografskih naziva u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
Boccaccio	Bokaćo
Genova	Đenova
Versailles	Versaj
Greenwich	Grinvič

Nekrasov	Njekrasov
Heidelberg	Hajdelberg
Warszawa	Varšava
Gregorčić	Gregorčič
Sergejević	Sergejevič
Miletić	Miletič
sujet	siže
interview	intervju

Iz primjera navedenih u tablici 4 možemo vidjeti kako je Boranić u svoj Pravopis iz 1930. donio rješenja koja su u skladu s rješenjima Uputstva, a prije Uputstva zagovarao je pisanja imena onako kako se i inače piše u jeziku iz kojeg riječ potječe. Također je u Pravopisu iz 1930. uz svaki izgovorni oblik navodio i izvorni oblik riječi iako je u Uputstvu navedeno da se izvorni oblik bilježi samo uz oblike koji izgovorno jako odstupaju od izvornog oblika. Kod ruskih, slovenskih i bugarskih imena 1923. Boranić je imao pravilo po kojem č na kraju prezimena prelazi u ć, a 1930. tog pravila nema. Za sklonidbu je u oba pravopisa navedeno da se imenice sklanjaju kao i imenice našega jezika, a u Uputstvu je i navedeno nekoliko pravila s kojima se slaže sklonidba imena u Pravopisu iz 1930.

„Inače kad god je moguće menjati ih po osobama našeg jezika, tako valja i čitati: Ševčenko: Ševčenka, Petrarka: Petrarke, Taso: Tasa, Molijer: Molijera, Petrovska: Petrovskoj, Tolstoj: Tolstoja itd.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 770).

U tablici 5 navedeni su primjeri sklonidbe u Boranićevim pravopisima iz 1923. i 1930. Kako je u Pravopisu iz 1930. poštivao odredbe donesene Uputstvom i pisanje riječi iz tuđih jezika onako kako ih izgovaramo, i sklonidba je bila u potpunosti s pravilima Uputstva. U prvom stupcu riječ je napisana u nominativu jednine onako kako je zapisana u Boranićevim pravopisima 1923. i 1930., u drugom stupcu riječ je u genitivu jedine u Pravopisu iz 1923., a u posljednjem stupcu je genitiv jednine imenica kako ih je bilježio Boranić u svojem Pravopisu iz 1930. te onako kako je zadano Uputstvom.

Tablica 5 Sklonidba stranih imena, prezimena i geografskih naziva u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923./30.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
Tolstoj	Tolstoja	Tolstoja
Versailles/Versaja	Versaillesa	Versaja
Lourdes/Lurd	Lourdesa	Lurda
Petrarca/Petrarka	Petrarke	Petrarke
Tasso/Taso	Tassa	Tasa
Bologna/ Bolonja	Bologne	Bolonje
Borneo/ Borneja	Borneja	Borneja
Nancy/Nansi	Nancyja	Nansija
dandy/dendi	dandyja	dendija
Vrchlicky/ Vrhlicki	Vrchlickoga	Vrhlickoga
Czajkowski /Čajkovski	Czajkovskoga	Čajkovskoga

5. 4. Razgodci i pravopisni znakovi

Boranić se Pravopisom iz 1930. u većini slučajeva priklanjao pravilima Uputstva i napuštao je gotovo sve što je bilo karakteristično samo za hrvatski jezik. Tako je u Pravopisu iz 1930. izbacio hrvatski naziv *razgoci* za interpunkciju, dok je 1923. taj naziv bio primaran, a naziv *interpunkcija* tek naveden u zagradi. Leksik je u velikoj mjeri približio leksiku srpskoga jezika, odnosno jezika

kojim je i napisano Uputstvo. Te zamjene hrvatskih pravopisnih naziva srpskim vidljive su u velikoj mjeri, a nekoliko ih je izdvojeno u ovoj tablici:

Tablica 6 Pravopisno nazivlje u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
razgoci/interpunkcija	interpunkcija
točka	tačka
na svršetku rečenične cjeline	na kraju proste ili složene rečenice
stanka	crtica
umetnuta rečenica	uklopljena rečenica

Osim navedenih razlika u tablici 6, zarez je u Uputstvu nazvan *zapeta*, u Pravopisu iz 1923. Boranić taj interpunkcijski znak naziva *zarezom*, a 1930. uz naziv *zarez* u zagradu bilježi i *zapeta*.

U Boranićevom Pravopisu iz 1923. iza rednih brojeva stavlja se točka te navodi primjere: „Petar Preradović rodio se 19. ožujka 1818. u Grabovnici.“ te „Petar I. Krešimir pripada među najznatnije hrvatske kraljeve.“ (Boranić, 1923: 76). Uputstvo donosi novo pravilo o pisanju rednih, arapskih i rimskih, brojeva. „Uz arapske i rimske cifre, iako one znače redne brojeve ne stavlja se tačka.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 767). Kako je Boranić prihvaćao gotovo sva pravila koja je nalagalo Uputstvo, tako je i ovo primijenio u svojem Pravopisu iz 1930. Također on u Pravopisu dodaje i tuđicu *cifra* te navodi primjere: „U 25 stihu VIII pjevanja „Osmana“ (Boranić, 1930: 81) i „U Zagrebu 6 januara 1930 godine.“ (Boranić, 1930: 81). Iz drugoga primjera vidimo da je upotrijebio riječ *januar* umjesto *siječanj*, dok je u Pravopisu iz 1923. naveo primjer hrvatskoga naziva za mjesec ožujak. Također se da primijetiti da Boranić 1923. daje prednost riječi *naglasak*, a *akcent* stavlja u zagradu, dok u prilagođenom Pravopisu iz 1930. prednost daje tuđici i Uputstvu bližu riječ *akcent*.

5. 5. Kratice

Do promjena u Boranićevu Pravopisu došlo je i za bilježenje kratica što se može jasno vidjeti u ovoj tablici:

Tablica 7 Kratice u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopisno uputstvo, 1929.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
i.t.d.	itd.	itd.
t.j.	tj.	tj.
dr.	d-r.	dr./ d-r.
gđa.	g-đa.	gđa./g-đa.
dra.	d-ra.	dra./d-ra.

Kao što se iz tabličnog prikaza može vidjeti, i u ovom slučaju Boranić se ili u potpunosti prilagodio pisanju kratica onako kako je zadano Uputstvom, ili je davao mogućnost pisanja oba oblika, onog zadanog Uputstvom i onog iz njegovog Pravopisa iz 1923. godine. U potpunosti je prilagodio Uputstvu pisanje kratica *itd.* i *tj.*, a dvostruka rješenja navodi za kratice *dr./d-r.*, *gđa./g-đa.* te *dra/d-ra.*

5. 6. Pisanje futura I.

„U budućem vremenu ne treba pisati t ili st: pisaću (a ne pisat ću), pašću (a ne past ću) i sl.; ali ja ću pisati, doći ću i sl.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 760). U Uputstvu se još navodi i da je bilo neujednačeno pisanje u istočnim i zapadnim krajevima budućeg vremena te navodi da „i ovde se kao zajednički način pisanja morao uzeti ono što se nalazi u izgovoru i što ima neprekidnu pravopisnu tradiciju od Vuka do danas“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 760).

Tablica 8 Primjeri pisanja futura 1. u Boranićevu Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
Dat ću ja za tvoga sina djevojku.	Daću ja za tvoga sina djevojku.
I ja ću vama učiniti ovo: pustit ću na vas strah, suhu bolest i vrućinu.	I ja ću vama učiniti ovo: pustiću na vas strah, suhu bolest i vrućinu.
dat ću	daću
nosit ćeš	nosićeš
plest ćemo	plešćemo

Iz primjera u tablici 8 možemo vidjeti da se Boranić i po pitanju pisanja budućeg glagolskog vremena (futura I.) priklonio pravilima Uputstva te je odvojeno pisanje glagola u infinitivu na *-ti* i pomoćnog glagola *htjeti* zamijenio sastavljenim pisanjem bez završnog *t* ili *st*, baš kao što nalaže Uputstvo.

5. 7. Ostale promjene

U Uputstvu zadano je i pravilo: „U pozajmnjenim rečima iz razliĉnih jezika, u kojima se h izgovara i ne izgovara, oba se naĉina dopuštaju: historija= historija i sl., Homer = Omer.“ (Pravopisno uputstvo..., 1929: 758). U Boranićevom Pravopisu iz 1923. nema navedenoga pravila i primjera, a u Pravopisu iz 1930. navodi da se neke rijeĉi koje su u naš jezik došle s istoka pišu sa *h* ili bez njega te navodi kao primjer *historija* i *istorija*, kao i *Homer* i *Omira*.

Tablica 9 Primjeri iz Boranićeva pravopisnog rjeĉnika u Pravopisu prije i nakon Uputstva

Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1923.	Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1930.
akademac, sveučilišni slušaĉ; bolje od *akademiĉar	akademiĉar
Barjam	Bajram v. Barjam
bdjenje	bdenje, ne *bdijenje ni *bdjenje

djetinjstvo	djetinstvo i djetinjstvo
proha	proha i proja
kuhinja	kuhinja i kujna
kuhati	kuhati i kuvati
točan/tačan	tačan
šukundjed	šukundjed i čukundjed
ubistvo i ubojstvo	ubistvo
gluh, gluši	gluh i gluv, gluši i gluvlji
gospodičin	gospojičin
gruhati: gruham, bolje nego *gruvati	gruhati: gruham i gruvati:gruham
suh, griješkom *suv	suv, suvlji i suh
Bizant	Vizant i Bizant
vođstvo	voćstvo

U tablici 9 navedeni su primjeri promjena koje su također uslijedile nakon što je u Uputstvu doneseno pravilo o pisanju tih riječi. To su dvostrukosti za pisanje pojedinih riječi u Pravopisu iz 1930. kao *kuhati* i *kuvati*, *kuhinja* i *kujna*, *proha* i *proja*, *gluh* i *gluv*, dok je u Pravopisu iz 1923. bilo pravilno pisanje samo oblika sa *h*, odnosno *kuhinja*, *kuhati*, *proha* i *kruh*. Također su uslijedile neke promjene koje nisu navedene u Uputstvu, ali ih Boranić u Pravopisu iz 1930. mijenja u potpunosti drugom, srpskom jeziku bližom riječi, ili navodi mogućnost dvostrukog pisanja. Takvi su primjeri *bdenje* umjesto *bdjenje*; *gospojičin* umjesto *gospodičin*; navodi dvostruko pisanje *šukundjed* i *čukundjed* umjesto dotadašnjeg pisanja *šukundjed*; zatim pisanje *Bizant* i *Vizant*, a do

tada je bilo pravilno samo *Bizant*. Iz ovih navedenih riječi, ali i brojnih drugih koje nisu izdvojene u ovom radu, jasno je da je Boranić svoj Pravopis prilagodio Uputstvu, ali i unosio u Pravopis brojne druge promjene, koje nisu zadane Uputstvom, ali se udaljavaju od hrvatskoga i približavaju srpskom jeziku.

Osim što je Boranić prilagodio svoj Pravopis iz 1930. Uputstvu koje je izjednačavanje pravopisa provelo u korist srpskoga jezika i što je uvodio neke promjene na štetu hrvatskoga jezika, koje nisu niti Uputstvom zadane, u tom Pravopisu izostavio je većinu primjera koji se odnose na spomen hrvatskoga imena i primjere u kojima se spominju hrvatski povijesni junaci, a prihvaćao je primjere srpskih povijesnih junaka, gradova i sl. Tako je izostavio primjer za pisanje velikog početnog slova na početku svakog stiha, jer se u jednom od stihova spominje *hrvatsko rvalište*:

“Bože! Živi, blagoslovi

Srdaca nam plamenište,

To hrvatsko rvalište

Milu zemlju, sveti dom,

Da se mladi, da se novi

Svakim miljem rodu

Svom.” (Boranić, 1923: 37)

Isto tako izostavlja primjere za pisanje članaka i naslova velikim početnim slovom „Jezik roda moga“ (Boranić, 1923: 36) te „Gundulićeva su djela izdana u IX. knjizi Starih pisaca hrvatskih“ (Boranić, 1923: 36). U primjerima za pisanje crtice 1923. naveo je primjer *Samobor-Zagreb*, a 1930. taj primjer je zamijenjen primjerima *Zagreb-Beograd* i *Jugoslavija-Iliacija*. Umjesto hrvatskih povijesnih junaka Zrinskih, hrvatskih pisaca Gundulića, Preradovića, u primjerima u Pravopisu iz 1930. javljaju se *Sima Milutinović*, *Hajduk Veljko*, *kralj Milutin*, *Jovan Đak*, *Petar Petrović* kao i nazivi *Kočina krajina*, *srpstvo*, *srbadija*, *Miroslavljevo jevanđelje* i sl. I taj Boranićev Pravopis bio je primjer potiranja hrvatskoga jezika te nametanje srpskoga, a Uputstvo samo po sebi pravi je primjer tadašnje neravnopravnosti dvaju jezika i pisama, a ta se neravnopravnost očituje u pismu i jeziku kojim je izvorno Uputstvo pisano.

6. ZAKLJUČAK

Iz usporedbe dvaju Boranićevih pravopisa, Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika iz 1923. te Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika iz 1930., može se zaključiti da je Boranić gotovo u potpunosti mijenjao Pravopis iz 1930. u skladu s pravilima donesenim Uputstvom 1929. Veoma je mal, gotovo neznatan broj pravila koja Boranić nije izmijenio ili uveo slijedeći pravila Uputstva. Među tim pravilima su pisanje sveze *eda* kao jedne riječi te pisanje *Hajduk Veljko* umjesto *Hajduk-Veljko* kako je zadano Uputstvom. U nekim je slučajevima uvodio dvostrukosti kao što je pisanje kratica u kojima je kao valjano naveo i ono što je zagovarao svojim Pravopisom iz 1923., ali i ono što je zadano Uputstvom. Ipak veći je broj onih pravila koja je uskladio s pravilima Uputstva kao što je pisanje futura I. na *-ti* sastavljeno (*pisaću* umjesto *pisat ću*), pisanje svih sastavnica višečlanih geografskih imena velikim početnim slovom (*Jadransko More*), fonetsko pisanje osobnih imena i naziva naseljenih mjesta iz tuđih jezika, odvojeno i sastavljeno pisanje pojedinih riječi i brojne druge promjene. Zanimljivo je kako je Boranić za neka rješenja koja je navodio u Pravopisu iz 1923. naknadno opominjao da nikako ne valja pisati drugačije, a već 1930. prihvaća pravila zadana Uputstvom te je ono što je posebno isticao kao nevaljano postalo njegovim pravopisnim rješenjem. Boranić se u većini slučajeva prilagodio pravilima Uputstva, a prihvaćajući ta pravila, prihvatio je i to da i on svojim Pravopisom guši i briše hrvatski jezik u korist srpskoga.

Literatura

1. Badurina, L. 2006. Hrvatska pravopisna norma u 20. stoljeću. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću, zbornik radova*, Matica hrvatska. Zagreb str. 145-155
2. Bašić-Kosić, N. 2006. *Vukovci i hrvatski jezični standard*, doktorska disertacija u rukopisu. Osijek
3. Boranić, D. 1923. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Naklada „Ćirilo-Metodske nakladne knjižare d.d.“. Zagreb
4. Boranić, D. 1930. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Tisak i naklada »Jugoslovenske štampe« d.d. Zagreb
5. Hraste, M. 1955. Dragutin Boranić. *Jezik, god. IV, broj 1*. Zagreb
6. Jonke, Lj. 1971. *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*. Matica hrvatska. Zagreb
7. Moguš, M. 2002. Udari na Hrvatski pravopis. *Dometi, god. XII, 1-4*
8. Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S. Beograd. 1929. *Prosvetni glasnik, službeni organ Ministarstva Prosvete (Kraljevine S.H.S.), god. XLV, broj 9*. str. 747-771
9. Samardžija, M. 2012. *Hrvatski jezik i pravopis: od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918-1941)*, Školska knjiga. Zagreb.
10. Samardžija, M. 2004. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, Drugo prošireno izdanje. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb
11. Samardžija, M. (pr.). 2001. *Jezikoslovne rasprave i članci. Franjo Iveković, Ivan Broz, Tomo Maretić, Vatroslav Rožić, Milan Rešetar. Antun Radić, Nikola Andrić, Dragutin Boranić*, Matica hrvatska. Zagreb
12. <http://www.matica.hr/knjige/autor/446/> preuzeto: 27.11.2014. 21.31h

